

КОНЦЕПТУАЛЬНА МОДЕЛЬ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

CONCEPTUAL MODEL OF INTEGRATION PROCESSES IN ENSURING THE DEVELOPMENT OF THE NATIONAL ECONOMY IN THE CONDITIONS OF GLOBAL CHALLENGES

У статті розглянуто концептуальна модель інтеграційних процесів у забезпеченні розвитку національної економіки в умовах глобальних викликів. Класифіковано основні види інтеграції, зорієнтовані на інтегровану сукупність бізнес-одиниць. Розглянуто вертикальну інтеграцію у макроекономічному середовищі. Проаналізовано внутрішньогалузеву інтеграцію та визначено основні цілі вертикальної інтеграції у господарському середовищі національної економіки й основні переваги та недоліки вертикальної інтеграції у господарському середовищі національної економіки. Запропоновано горизонтальну інтеграцію у макроекономічному середовищі та виокремлено основні напрями горизонтальної інтеграції у господарському середовищі національної економіки. Проаналізовано діагональну інтеграцію у макроекономічному середовищі. Чітко визначено ознаки, з якими є діагональна інтеграційна взаємодія у макроекономічному середовищі. Дано визначення поняттю «мультикомбінована інтеграція». Проаналізовано поняття «диверсифікація – як основа інтеграційних процесів у господарській діяльності економічних суб'єктів та визначено основну мету диверсифікації. Визначено основні сегменти, на які сфокусована диверсифікація в умовах сьогодення. Виокремлено основні фактори, які мають враховуватися у процесі пошуку управлінських рішень, що формують процес концептуальної моделі інтеграції у господарській діяльності економічних суб'єктів. Проілюстровано генезис концептуальної моделі інтеграційних процесів у забезпеченні розвитку національної економіки в умовах глобальних викликів. Запропоновано основні принципи на яких ґрунтується концептуальна модель інтеграційних процесів у забезпеченні розвитку національної економіки в умовах глобальних викликів та концепції щодо інтеграційних процесів у забезпеченні розвитку національної економіки в умовах глобальних викликів. Визначено вплив розвитку інтеграційних процесів на стан національної економіки. Зроблено висновки проведеного дослідження.

Ключі слова: інтеграційні процеси, національна економіка, сегменти, інтеграція, ознаки, глобальні виклики, стан економіки, диверсифікація, господарське середовище.

В статье рассмотрена концептуальная модель интеграционных процессов в обеспечении развития национальной экономики

в условиях глобальных вызовов. Классифицированы на основе виды интеграции, ориентированные на интегрированную совокупность бизнес-единиц. Рассмотрена вертикальная интеграция в макроэкономической среде. Проанализированы внутриотраслевая интеграция и определены основные цели вертикальной интеграции в хозяйственной среде национальной экономики и основные преимущества и недостатки вертикальной интеграции в хозяйственной среде национальной экономики. Представлена горизонтальная интеграция в макроэкономической среде и выделены основные направления горизонтальной интеграции в хозяйственной среде национальной экономики. Проанализирована диагональная интеграция в макроэкономической среде. Четко определены признаки, с которыми диагональное интеграционное взаимодействие в макроэкономической среде. Дано определение понятию «мультикомбинированная интеграция». Проанализировано понятие «диверсификация – как основа интеграционных процессов в хозяйственной деятельности экономических субъектов и определена основная цель диверсификации. Определены основные сегменты, на которые сфокусирована диверсификация в современных условиях. Выделены основные факторы, которые должны учитываться в процессе поиска управленческих решений, формирующих процесс концептуальной модели интеграции в хозяйственной деятельности экономических субъектов. Проиллюстрирован генезис концептуальной модели интеграционных процессов в обеспечении развития национальной экономики в условиях глобальных вызовов. Представлены основные принципы на которых основывается концептуальная модель интеграционных процессов в обеспечении развития национальной экономики в условиях глобальных вызовов. Определено влияние развития интеграционных процессов на состояние национальной экономики. Сделаны выводы проведенного исследования

Ключевые слова: интеграционные процессы, национальная экономика, сегменты, интеграция, признаки, глобальные вызовы, состояние экономики, диверсификация, хозяйственная среда.

УДК 338.3.11

DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastuct47-37>

Білязе О.С.

здобувач відділу макроекономіки та державного управління
Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій
м. Одеса

Bilyaze Oleksii

Black Sea Research Institute
of Economics and Innovation, Odessa

The article considers the conceptual model of integration processes in ensuring the development of the national economy in the face of global challenges. The types of integration focused on the integrated set of business units are classified on the basis of. Vertical integration in the macroeconomic environment is considered. Intra-sectoral integration is analyzed and the main goals of vertical integration in the economic environment of the national economy and the main advantages and disadvantages of vertical integration in the economic environment of the national economy are determined. Horizontal integration in the macroeconomic environment is presented and the main directions of horizontal integration in the economic environment of the national economy are highlighted. Diagonal integration in the macroeconomic environment is analyzed. The features with which there is a diagonal integration interaction in the macroeconomic environment are clearly defined. The concept of "multicombed integration" is defined. The concept of diversification as a basis of integration processes in economic activity of economic entities is analyzed and the main purpose of diversification is determined. The main segments on

which diversification is focused in the current conditions are identified. The main factors that should be taken into account in the process of finding management decisions that form the process of the conceptual model of integration in the economic activities of economic entities are identified. The genesis of the conceptual model of integration processes in ensuring the development of the national economy in the context of global challenges is illustrated. The basic principles on which the conceptual model of integration processes in ensuring the development of the national economy in the context of global challenges and the concept of integration processes in ensuring the development of the national economy in the context of global challenges are presented. The influence of the development of integration processes on the state of the national economy is determined. The conclusions of the research are made

Key words: integration processes, national economy, segments, integration, features, global challenges, state of the economy, diversification, economic environment.

Постановка проблеми. Глобальні виклики сьогодення є визначальними чинниками інтеграційних процесів макроекономічного середовища. Забезпечення конкурентоспроможності національної економіки, визначення найгостріших проблем економічного розвитку та напрямів їх вирішення для України дедалі складнішими, зокрема в умовах агресивної діяльності зовнішнього оточення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок щодо концептуальної моделі інтеграційних процесів у забезпеченні розвитку національної економіки в умовах глобальних викликів зробили: Р. Войнович, О. Головченко, Г. Григор'єв, Н. Маслій, Ю. Мельник, Ю. Сафонов, К. Шапошников, І. Яцкевич та ін. [1–6].

Постановка завдання. Дослідити, розширити наукові студії щодо концептуальної моделі інтеграційних процесів у забезпеченні розвитку національної економіки в умовах глобальних викликів, окреслити ключові поняття і проблеми та шляхи вирішення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Макроекономічне середовище інтегроване сукупністю бізнес-одиноць, орієнтоване на наступні види інтеграції: вертикальна; горизонтальна; діагональна; мультикомбінована.

Вертикальна інтеграція у макроекономічному середовищі – це процес, що охоплює одну ієрархічну систему, об'єднує стадії господарської діяльності – від забезпечення операційної діяльності до реалізації результатів. Визначені процеси надають змогу цілеспрямовано контролювати всі етапи господарської діяльності – це забезпечує отримання максимальних результатів та значну ефективність, знижує вплив зовнішніх ризиків.

Вертикальна інтеграція у національному економічному просторі сфокусована на механізмі централізації господарських процесів, із центром виробничо-функціональної неподільності процесів господарювання, що суттєво сприяє результативному й ефективному функціонуванню суб'єктів національної економіки.

Вертикальна інтеграція направлена на два напрямки: економічні суб'єкти утворюють структурні підрозділи внутрішньогосподарського ланцюжка цінностей або поглинають суб'єктів. Вертикальна інтеграція сприяє зміцненню конкурентно-орієнтовної позиції економічних суб'єктів та зменшенню витрат господарської діяльності.

Вертикальна інтеграція у національному економічному просторі створює умови для стратегічного

розвитку значної кількості суб'єктів господарювання, галузей та національної економіки в умовах глобальних викликів, є ключовим сегментом результативності й ефективності функціонування економічних суб'єктів, здатна до оперативного отримання інвестицій, спрямовання їх на вдосконалення технологій операційної діяльності, трансформації організаційно-технічних рішень функціонального характеру, впровадження інновацій та розвитку людського капіталу.

Внутрішньогалузева інтеграція – це надає можливість здійснення маневрування активами, капіталом, зобов'язаннями та робочою силою у економічних суб'єктів, з метою використання їх у господарській системі більш раціонально, результативно й ефективно [2].

Мета вертикальної інтеграції у господарському середовищі національної економіки:

- системний контроль процесів господарської діяльності;
- обмеження конкуренції через монополізацію певних чинників господарської діяльності;
- зменшення витрат господарської діяльності;
- удосконалення якості результатів операційної діяльності;
- пришвидшеність змін виробничих технологій через планомірне регулювання напрямів та масштабів операційної діяльності;
- економічна ефективність;
- розвиток інноваційної діяльності.

Домінантою вертикальної інтеграції у господарському середовищі національної економіки є можливість зниження операційних витрат у господарській діяльності, збільшення фінансових результатів щодо оподаткування. Недоліком є обмеження конкурентного середовища господарських процесів національної економіки.

Горизонтальна інтеграція макроекономічного середовища – це є об'єднання економічних суб'єктів, що створюють однорідну продукцію, при цьому досягається ефект масштабування, через конкурентні переваги.

Горизонтальна інтеграція візуалізує процес взаємодії суб'єктів господарювання «по горизонталі», враховуючи спільну діяльність, сфокусована на формі внутрішньогалузевого кооперування, переважно однотипних або подібних суб'єктів господарювання, що забезпечує поглиблення спеціалізації окремих сегментів єдиного технологічного ланцюга, або територіально інтегрованих процесів з метою реалізації кількісних та якісних орієнтирів

у господарській діяльності суб'єктів, що впливає на їх ефективність [3].

Горизонтальна інтеграція у господарського середовища національної економіки суттєво поглиблює спеціалізації окремих сегментів єдиного технологічного ланцюга збільшує та покращує результати господарювання, зміцнює та стабілізує економічне становище, підвищує ефективність операційної діяльності. Сутність горизонтальної інтеграції – це отримання фінансових результатів від економії за рахунок масштабування діяльності, захист від зовнішньої конкуренції.

Основні напрями горизонтальної інтеграції у господарському середовищі національної економіки [4; 6]:

- функціональний – передбачає кооперацію стейкхолдерів;

- ресурсний – акумуляція ресурсів, перерозподіл;

- освітньо-науковий – об'єднання стейкхолдерів, через освоєння інноваційними технологіями, формами організації та управління господарською діяльністю;

- соціально-економічний – спрямований на задоволення соціально-економічних потреб у господарському середовищі.

«Процес горизонтальної інтеграції пов'язаний зі створенням диверсифікованих господарських структурних одиниць. Процес горизонтальної інтеграції на рівні господарюючих суб'єктів називається виробничою диверсифікацією. Але, внутрішньогалузева диверсифікація є багатоаспектним економічним поняттям. У найзагальнішому вигляді, диверсифікація – це процес розширення сфери господарської діяльності у нових напрямках» [1].

Діагональна інтеграція передбачає об'єднання несуміжних або неоднорідних економічних суб'єктів, але які є складовою технологічного ланцюга господарської діяльності.

Діагональна інтеграція макроекономічного середовища необхідна для диверсифікації ризиків, створення тиску на контрагентів і конкурентів, а також є об'єднуючим чинником економічних суб'єктів, які функціонують на різних рівнях вертикального циклу господарської діяльності, результатами операційної діяльності є паралельні види продукції. Концептом діагональної інтеграції у макроекономічному середовищі є цілеспрямований вплив на господарську діяльність через взаємопов'язані сегменти.

Діагональна інтеграційна взаємодія у макроекономічному середовищі характеризується певними ознаками [5]:

- трансформація економічних суб'єктів у господарську діяльність;

- кооперація або внутрішньогосподарська спеціалізація;

- тактика розвитку або стратегія.

Мультикомбінована інтеграція – це інтеграція системи господарського процесу та галузей,

можливість зменшення трансакційних витрат, забезпечує управління портфелем сукупного асортименту. Створюється через об'єднання економічних суб'єктів, які не ідентичні за міжгалузевою приналежністю.

«Комплексне дослідження сучасної динаміки інтеграційних процесів у національній господарській системі під впливом глобальних факторів має велику вагу для визначення перспектив інтеграції нового типу та її стратегічних пріоритетів» [1].

До загальної переваги вертикальної, горизонтальної, діагональної та ультикомбінованої інтеграції макроекономічному середовищі належить варіативність структурно-функціональної перебудови, встановлення внутрішньогосподарських зв'язків, які завдяки координації, векторності, симбіозу та узгодженості діяльності між всіма сегментами управлінських дій суттєво сприяють залученню ресурсів для розвитку економічних суб'єктів, національної економіки в цілому.

«Інтеграційні процеси на рівні галузі є одним з важливих факторів соціально-економічної адаптації до трансформаційних змін у макроекономічному середовищі країни. Інтеграція сприяє швидкому запровадженню інновації у господарську діяльність» [1].

Основою інтеграційних процесів у господарській діяльності економічних суб'єктів є диверсифікація.

Диверсифікація – це [4; 6]:

- стратегія, можливість економічному суб'єкту використати поточні переваги через в нові види господарювання за умов турбулентних змін господарського середовища;

- розширення напрямів діяльності економічного суб'єкту у міжгалузевому середовищі;

- фокусування на ефективних видах діяльності, які максимально результативні в умовах глобальних викликів;

- найефективніші види діяльності, які забезпечать реалізацію конкурентних переваг економічного суб'єкта;

- інноваційна стратегія, яка мотивує економічного суб'єкта до нових фаз підприємництва;

- координаційний процес, інтеграція проникнення економічного суб'єкта у нові галузі національної економіки для зниження ризиків.

Основна концепція диверсифікації сфокусована на підвищенні результативності та ефективності господарської діяльності економічних суб'єктів на довгострокову перспективу. Процес диверсифікації потребує зусиль, фундаментального дослідження ринкового середовища та відповідного ресурсного забезпечення. Диверсифікація охоплює значний спектр можливостей економічних суб'єктів, від обмеженого вторгнення в нову галузь господарської діяльності (обмежена (вузька) диверсифікація) до широкого вторгнення

у господарські процеси інших країн (масштабна (широка) диверсифікація).

Диверсифікація може застосуватися будь-якими економічними суб'єктами, оскільки передбачає максимально оптимальний метод координації певних диспропорцій або проблем із розподілом наявних ресурсів. У процесі переформатування або розширення галузевого спрямування ефективніше відбувається реструктуризація господарської діяльності економічних суб'єктів, що суттєво впливає на результативність національної економіки країн.

Отже, процес диверсифікації сфокусований на розширенні господарської діяльності економічних суб'єктів та перманентному розвитку галузевих, невзаємопов'язаних видів виробництва, розширення номенклатури та асортименту результатів операційної діяльності в межах економічного суб'єкта, трансформуючи господарську діяльність як складний мультицільовий комплекс, що створює додану вартість різного призначення та характеру. За своєю суттю диверсифікація передбачає використання методу покращення господарської діяльності економічного суб'єкта за новими напрямками для метою збільшення соціально-економічних результатів та використання своїх наявних активів із максимальною ефективністю.

Диверсифікація відображає діалектичну єдність концентрації та децентрації операційної діяльності економічного суб'єкта. У масштабах національної економіки диверсифікація пов'язана з трансформаційними процесами, які відбуваються у макроекономічному середовищі країни.

На сьогодні, для національної економіки характерна вузька диверсифікація, яка сфокусована на наступних сегментах:

- диверсифікація фінансової діяльності;
- галузева диверсифікація;
- міжгалузева диверсифікація;
- диверсифікація інноваційної діяльності;
- диверсифікація операційної діяльності;
- диверсифікація інвестиційної діяльності;
- диверсифікація напрямів зростання економіки суб'єкта;
- диверсифікація необоротних і оборотних активів;
- диверсифікація власного та залученого капіталу;
- диверсифікація ризиків.

«Між усіма видами диверсифікації існує певна обґрунтована взаємозалежність. Наприклад, при здійсненні диверсифікації операційної діяльності, економічні суб'єкти проникають в нові для себе сфери і галузі, розширюють асортимент продукції, робіт, послуг або сервісів та поступово перетворюються в багатогалузеві господарські комплекси. Тому, міжгалузева диверсифікація орієнтується на організаційно-функціональне та соціально-економічне об'єднання суб'єктів різних галузей

національної економіки. Також необхідно врахувати, що будучи за своєю економічною сутністю міжгалузевим перерозподілом капіталу, міжгалузева диверсифікація являє собою один з варіантів горизонтальної інтеграції у господарській системі країни» [1].

Ранжування передумов, мотивів та завдань диверсифікації у господарському комплексі національній економіці дозволяє комплексно визначити, за яких умов відбувається диверсифікація, які заходи мають вжити економічні суб'єкти для впровадження вказаного процесу.

Процес пошуку та координації управлінських рішень, які є базисом процесу формування концептуальної моделі інтеграції у господарської діяльності економічних суб'єктів має враховувати:

- соціально-економічні цілі інтеграційних процесів;
- господарські цілі інтеграційних процесів;
- пріоритети господарювання;
- потенціальні можливості та потреби національної економіки та її структурних сегментів;
- пошук стратегічних альтернатив і внесення змін у процесі інтеграції.

Генезис концептуальної моделі інтеграційних процесів у забезпеченні розвитку національної економіки в умовах викликів відображено на рис. 1.

Головні чинники на яких ґрунтується концептуальна модель інтеграційних процесів у забезпеченні розвитку національної економіки в умовах глобальних викликів:

- стратегічна спрямованість;
- системне об'єднання інтересів економічних суб'єктів;
- перманентність і динамізм;
- транспарентність і безпечність;
- результативність та комплексність;
- економічна ефективність.

За результатами аналізу досліджень сучасні підходи – це можливість виокремити певні концепції щодо інтеграційних процесів у забезпеченні розвитку національної економіки в умовах глобальних викликів:

- концепція раціонального використання активів, яка базується на диверсифікації та розглядається як вид трансакцій між окремими економічними суб'єктами;
- ринкові концепції, які враховують вагомий вплив конгломератів на структуру ринкового середовища та посилюються через створені вертикальні, горизонтальні та діагональні інтегровані структури, перерозподіл та концентрацію ресурсів;
- ресурсно-орієнтовані концепції диверсифікації М. Портера, що визначає залежність процесу від чинників, ресурсів, операційної діяльності;
- концепція на основі структурованості ринків, яка характеризується ефективністю диверсифікації та залежить від періодичності кон'юнктурних коливань на споживчих ринках;

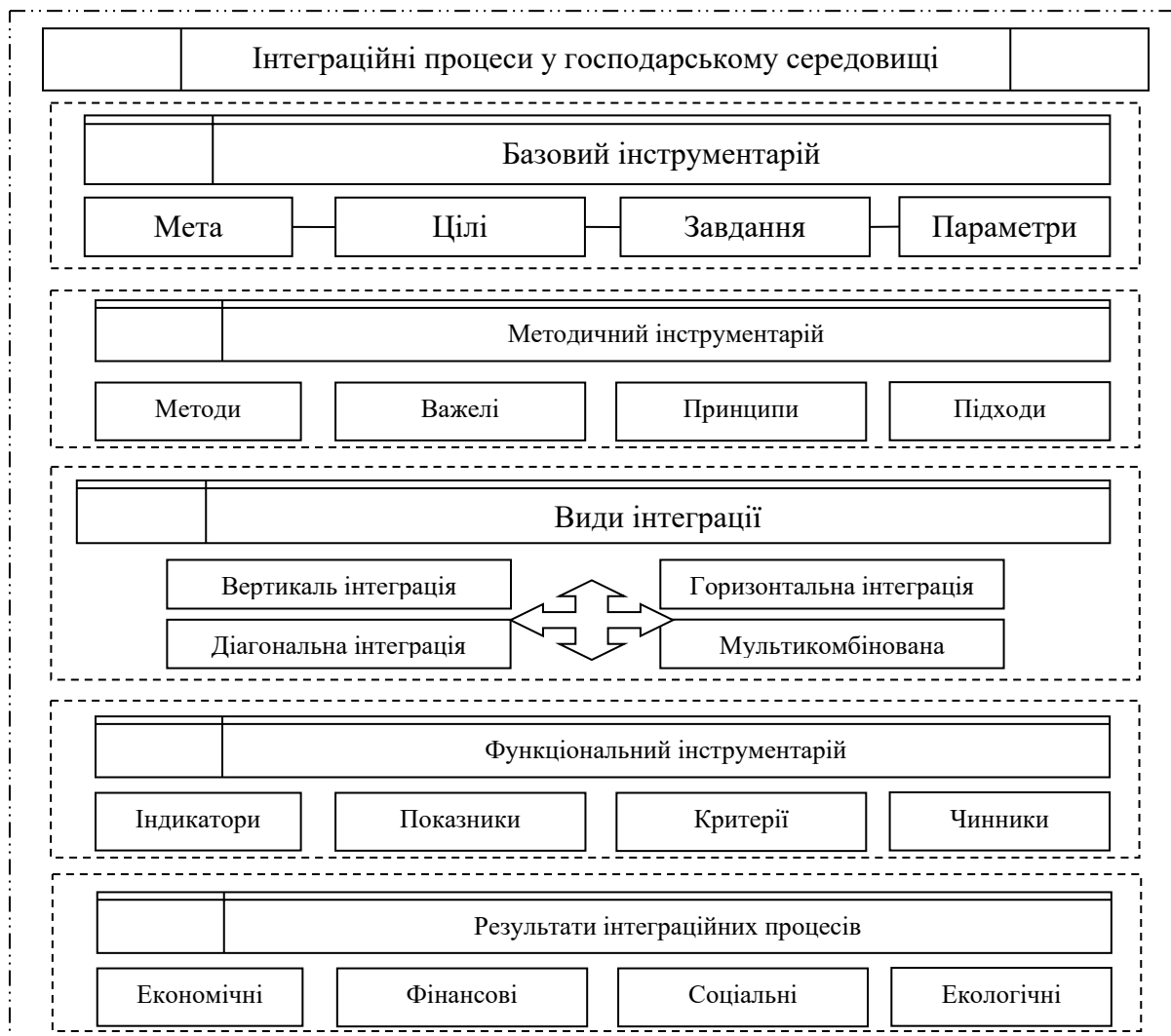

Рис. 1. Концептуальна модель інтеграційних процесів у забезпеченні розвитку національної економіки в умовах глобальних викликів

Джерело: розроблено автором

– концепція інтерналізації, яка враховує проблеми об'єднання ринків проміжної продукції в рамках економічного суб'єкта та скорочення вартості трансакцій;

– трансакційний підхід О. Вільямсона, який розглядає чинники генерації трансакційних витрат;

– синергетична теорія злиття, яка враховує мультиваріативний спектр синергії та підкреслює наслідок об'єднання ресурсного забезпечення, а цілі інтеграції фокусуються на максимізації добробуту економічних суб'єктів [1].

Розвиток інтеграційних процесів, особливо в умовах глобалізаційних змін впливає на стан національної економіки та параметри її зростання, враховуючи властивості та можливості економічних суб'єктів та системний вплив контрольованих і неконтрольованих факторів. Системна інтеграція підвищує конкурентні можливості економічних суб'єктів та сприятиме зниженню монополізації на споживчому ринку.

Інтеграційна складова у забезпеченні розвитку національної економіки в умовах глобальних викликів впливає на зростання результатів діяльності економічних суб'єктів та сприятиме ефективності диверсифікації у внутрішньогосподарській системі країни. Вертикальна, горизонтальна, діагональна та мультикомбінована інтеграція виокремлює, оптимізує ресурсне забезпечення. Сучасні інтеграційні процеси у макроекономічному середовищі відбуваються у межах визначених етапів, які характеризуються системним функціонуванням, спрямуванням та структурною трансформацією.

Висновки з проведеного дослідження. Концептуальна модель інтеграційних процесів у забезпеченні розвитку національної економіки в умовах глобальних викликів трансформує теоретико-методичну складову структурній і функціональній трансформації економічних суб'єктів у національному макроекономічному середовищі. Інтеграційні процеси сприятимуть структурній

збалансованості у національній економіці, технологічному трансферту між економічними суб'єктами, обміну сучасними або інноваційними технологіями та підвищення економічної стійкості у господарській системі країни з урахуванням синергетичного ефекту. Інтеграційні процеси необхідно здійснювати з урахуванням принципів цілеспрямованості, селективності, з адаптацією до впливу контрольованих і неконтрольованих факторів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Головченко О. Ю. Забезпечення стійкого зростання національної економіки в умовах глобалізації : дисерт. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.03. Одеса, 2020. 244 с.
2. Григор'єв Г. С. Теоретико-методологічні засади державного регулювання фінансово-економічних процесів в умовах глобалізації : монографія. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2017. 380 с.
3. Шеремет О. О. Теоретико-методологічні засади процесу забезпечення та реалізації ринкових стратегій у харчовій промисловості : монографія. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2019. 375 с.
4. Alexander K. International Regulatory Reform and Financial Taxes. *Journal of international economic law*, 2010. 13(3). P. 893–910.
5. Shaposhnikov K., Holovko O. Public regulation and administration in the sphere of small business. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2019. 5(4). P. 236–242. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2019-5-4-236-242>
6. Markina I., Safonov Y., Zhylynska O., Diachkov D., Varaksina E. Defining the dimensions of national security, financial security and food supply chain in Ukraine. *International Journal of Supply Chain Management*. 2018. 7(6). P. 608–620.

REFERENCES:

1. Holovchenko O. Yu. (2020) Zabezpechennia stiikoho zrostantia natsionalnoi ekonomiky v umovakh hlobalizatsii: dysert. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ekon. nauk: spets. 08.00.03. Odesa, 244 p.
2. Hryhoriev H. S. (2017) Teoretyko-metodolohichni zasady derzhavnoho rehuliuвання finansovo-ekonomichnykh protsesiv v umovakh hlobalizatsii: monohrafiia. Kherson: OLDI-PLIUS, 380 p.
3. Sheremet O. O. (2019) Teoretyko-metodolohichni zasady protsesu zabezpechennia ta realizatsii rynkovykh stratehii u kharchovii promyslovosti: monohrafiia. Kherson: OLDI-PLIUS, 375 p.
4. Alexander K. (2010) International Regulatory Reform and Financial Taxes. *Journal of international economic law*, 13(3), pp. 893–910.
5. Shaposhnikov K., Holovko O. (2019) Public regulation and administration in the sphere of small business. *Baltic Journal of Economic Studies*, 5(4), pp. 236–242. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2019-5-4-236-242>
6. Markina I., Safonov Y., Zhylynska O., Diachkov D., Varaksina E. (2018) Defining the dimensions of national security, financial security and food supply chain in Ukraine. *International Journal of Supply Chain Management*, 7(6), pp. 608–620.